

Jaromír Typlt

Opakem o překot

„Nebesa leží nehnutá, těžkou nohu vnořuji do stopy toho, jenž spěchal do města přede mnou...“

Josef Kocourek

Den, ve kterém bych nechtěl ani umřít, rozvzpomíná se Jaromír Typlt hned při prvním kroku do toho rána na slova básníka Sargeho, který vyšel z podhůří a moc dobře znal, jakou útrapou jsou ty kalné mlhavé dny, kdy lidé vstávají zmučeni noční můrou o dýmu, co se valí klášterními chodbami, kdy škaredé třeštění v hlavě, žaludeční nevolnost a zátěž v kloubech zvěstují, že tlak se změnil a živí si to odnesou, kdy při pohledu na tmavé, monumentálně nahé stromy na pozadí zamlženého nic nezbyvá nic jiného, než spolehnout se na přechodnost: den, ve kterém jednoho i smrt přejde, takže neumřu. Protože v tomto kraji zbývá jediná naděje, a sice, že se člověk nachází tam, kde není co hledat. Zvláště když se podhůří noří do podzimu a rodí se dnešní ráno. To je lepší nežnat dne ani hodiny ani sebe. A vůbec se nedívat kolem. Jinak se země, bolavá jako ústa s vymlácenými zuby, mstí: drny a rudé hroudy v bezprostřední odvrženosti, keře, břehy a kopce zkřehlé opodál, a vzadu za tím, do modra jako prochládlé rty, lesy rostoucí z podymy. Z nebe jen šed' mezi trhavými chuchvalci ticha, studivá šed', a vítr zadírající se do mozku.

Bylo mu šestnáct a bude muset projít tím dnem. Nemá ponětí, do čeho jde. Jistě, otevřel oči, ale neviděl nic k vidění. Sám je mlhavý jako tenhle kraj, kudy kdysi, před tisíciletím, vedla skrze hvozdy a rokle slezská obchodní stezka, a kráčí vždy netečně. Vždyť i Mácha se tudy jen přehnal, když putoval do Krkonoš, a byla to pro něj pouhá proluka mezi dvěma zříceninami a smírčí kříž, zaznamenaný v deníku. Marně se buditelé od těch dob snaží narazit do něj u pamětních desek, trapných náhrobků, kde chcípl pes. Dávno jim zdrhl za hora.

To básníka Věnceslava Sargeho tu svého času mohli potkávat pořád, ale nestál jim za to. Oni jemu také ne, a tak tu nezůstal nikde nikdo a Jaromír Typlt jde po silnici sám. Ale Sargeho si pamatuje, minuli se před pár lety ve dni zrovna tak pošmourném. Pouze jedinkrát se trefili, přestože tu oba chodívali denně, tehdy si ovšem vyšli jeden poprvé a druhý naposled. Jako by tím měla nastat změna počasí, tak těsně se vystřídali, avšak rána byla nadále sychravá a vlezlý vítr se znovu a znovu probíjel přes brda a chlomy, přes příkopy a vrchy a rokle, aby se v novopacké kotlině opřel do nedospalých. Však byl také Sarge více podoben postavě z polosnu, tenkrát, když se vynořil za ohybem cesty a štrádoval si to, jako pokaždé, od malého hřbitůvku, kde měl všechny, k velkému hřbitovu, kde neměl nikoho. Schýlený, drobný, s řídkou bradkou, v pršiplášti a baretu, lidé mu říkali Mistře, i když celý život pracoval v továrně u stavu, jenže už byl v penzi a pro blázny, říkali mu Mistře a pak za zády dodávali: škvvrklej dědek.

Vlastně to byl jen letmý pohled z očí do očí, jinak mezi Sargem a Typltem nedošlo ani na pozdrav a staříčkový poeta hned zůstavil děcko za zády, a vůbec to ani nebylo z očí do očí, Sargeho zraky se totiž rozcházely, jako by jim bylo nestačilo běžné zorné pole, takže vždy

jen jedno oko se mohlo upírat zpřímá, druhým čučel přes kočku, až se posmívali: prdlouš pidlovokej, „jak z cesty žvaní, tak z cesty zahlíží“, ale Jaromírovi ten pohled uhranul. Pohled přímý a přitom příčný, otevřený do šíře, do oblouku, stačilo si na to vzpomenout a hned to naskočilo co vstupní znamení, předznamenávající krok za krokem průchod tou končinou a jejím blouzněním. Pak už se to propojovalo samo, jako když se cestou přes oranici vyloupne pod nohama pecka chalcedonu, matně modrošedá, a o kus dál další, a jen kus za tím se táhne obloha mračně šedomodrá...

A Sarge hbitou chůzí zvětšoval rozestup, jako by nechtěl být vepsán do Typltovy paměti ničím jiným než těma očima. Už vykročil z rodného Štikova, obce nad jiné dáblu milé, kdysi německé, kde povstala řeč, již nikdo na světě nerozuměl. Aspoň prý za časů, kdy Ježíš se svatým Petrem putovali po kraji, ptali se po přístřeší a všude slýchávali „dybych auch chtěl“ a „di cum packej švec“ a ševci byli „porád nacamraný cugrund ukrutně“. Jenže štikovákům se všechno tohle šprkání nemohlo vyrovnat, ti komolili i modlení při procesích.

Sarge už neznal jejich řeč jinak než z doslechu a pouze jednou po štikovsku básnil, když totiž mezi lidi roznesl, že městská čtvrť Habeš není pojmenována po tamté předaleké zemi, ale po dobrodinci, který čtvrť pro své dělníky vybudoval, protože Habeš, to je přece anagram jména Hanuš Schnabel. Pan továrník Schnabel byl tehdy jeho verzí polichocen natolik, že si básníka, kterého zaměstnával ve své textilce, dokonce pozval na druhou odpolední, ale brzy se omluvil pro zaneprázdněnost, protože Věnceslav Sarge trval na svém, prý tak smutná fabrika, a ne a ne to pustit z hlavy, prý by bylo stylovější, kdyby se omezila na výrobu smutečných černých potahů. Ani po znárodnění nikdo neměl náladu tak zádušní, aby Sargeho strpěl, odsouvali ho k nejrachotivějším stavům, kde nebylo slyšet vlastního slova, a jak se pokusil někde něco přednášet, strhávali mu to ze mzdy. Teprve po půlstoletí ranních směn přestal být součástí mdlého hlučení továrny, takže ho podmíněně, čistě jen do smrti, přijali za básníka, neboť se zřejmě navěky upsal přeludu a co teď s ním, se zámorou.

Fabriku potom denně míjel, ubíraje se po své funusnici na Paku, a když na něj houkali z oken, plaše zrychloval krok. Onoho rána však doslova prchal, přestože okna byla do posledního zavřena a vycházela z nich pouze bledá zář zpola pohlčená mlhou. Víckrát už kolem neměl mít cestu. Stočil se, zadrhnul, až nakonec zmizel jako uzel na provaze.

Chvilí předtím zmizel Jaromírovi z očí. Toho pár let potom napadne, proč tam básník tolik spěchal, ale už bude třeba taky si pospíšit, vykročit tím samým směrem jako Sarge, projít podzimním dnem. Když vtom ti za zády ječí pneumatiky, brzda přišlápnutá zprudka a nadoraz. Chodce to neporazilo, jen to v něm hrklo. Hned se obrací. Ale nevidí vůbec nic, žádné auto. Nikdo jiný na silnici není, jen on. Docela sám v opuštěné končině. Na vozovce jsou znát čerstvé stopy brzdové dráhy.

Nikdo jiný. A on z toho místa radši rychle pádí pryč, aby utekl před tím, co ničím není.

Hapatýrem míjí rozvlněnou krajinu, kde se to láme, sváží, hloubí a dme, jako by tu zemské síly tvrdošjně sváděly zápas o každý tvar, zachovávající přitom klid až neskutečný. Jejich rvačka, věkovitá a velebná, má navíc vyvrcholení na dohled odsud, v obřím pohoří, k němuž to vše tady ukazuje jako předzvěst. Ale chodec vůbec není klidný a na předzvěsti se děsí pomyslet. Uzavřel se před okolním světem, aniž mu tím unikl, poněvadž i kolem dokola je jen uzavřenost. „Aby to z té země člověk drápal,“ hudruje se tu. Žádná široká náruč, jen zajetí. Ani úroda, ani tajemství, ani lidé, nic zde nevychází snadno najevo, a nedá se ani určit, pod čím je to skryto. Pouze zdejší pravěk okázale vystavil své vrstvy, otisky, zkameněliny a zlomy, jako by to mělo být upozornění, že uzavření novopacké kotliny je jeho dílem a že Krkonoše přisunul příliš blízko, než aby k nim z podhůří někdo zamířil. Ano, je to předzvěst, avšak do sebe obrácená. Po stovky miliónů let, přes šestnáct roků, po celá staletí.

Cedule ohlašuje město, které se zalklo vlastním přeludem: Nová Paka, stojí černé na bílém, na protější straně červeně přeškrtnuto. Už toto by mělo být varováním, jenže Jaromír Typlt si nevšímá. A přitom jako by překročil bludný kořen, kořen slova, jehož znění jest – Naopak. „Osada ležící na paké straně, Paka, bývala starým po všech směrech opačná,“ napsal Věnceslav Sarge v jednom ze zachovaných dopisů Akademii věd, aby své etymologické výklady vzápětí učinil bájí, podle které je k městu přivracena „opačná strana skutečností“. Z chmurných obzorů, jak to nazřel spisovatel Šlejhar. Svět smutných, jak to nazval básník Opolský. Dekadenti, duchaři, surrealisté, všichni ti blouznivci, co vzešli odsud, na nich všech ulpěl cejch pakosti, tvrdil Sarge a myslel při tom na hromadu zničených osudů a jeden zlobný přelud. Jediný krutý úšklebek a tolik nálad rozprostřených v bezútěšné škále mezi steskem, skleslostí a chmurou. Bylo zatmění v tom umění. Byl kormutlivý ten kout země. Vždyť i profesor Gebauer, autor strohých mluvnic, když vzpomínal na své dětství prožité v blízké vsi, vybavoval si především, jak ho kolikrát bez příčiny zachvátil smutek, až mu nezbylo nic než skryš a pláč. S tamtím šestnáctiletým člověkem do toho také žádná naděje nevchází; Sargeho sice ještě nečetl, ani ty druhé, ale už ho to táhne, už to má vepsáno.

Po stopách básníka už dorazil k pivovarskému rybníku. Od těch dob, kdy na něm packý blázní sušili v zimě led, aby jim zůstal na léto, se rybník proměnil v kaluž splašek. „Jako když se z prázdna napije.“ Věhlasný pivovar se sladovnou dávno oprýskal, omšel, a přestože starobylý střih neztratil dosud svou eleganci, jít kolem, to připomene šedý zákal. Kus omítky se právě odloupl ode zdi, vzhůru vzlíná vlhkost.

Sargeho to možná napadlo tady.

To jeho „všeho opadání za všech časů,
i zdiva opadání, i opadání při zdi,
nad ránem když padne rozkaz
a četa pálí... S nocí hvězdy opadaly
a mužům, k nimž se blíží probuzení,
údy už vystupují ze sna.

Jen vzrušení ještě neopadlo.“ – V novopackém věstníku, kde mu tuto báseň otiskli, jedinou za život, se Sarge dočetl, že vlastně napsal oslavu opadání vod, jež při povodni způsobily městu tolik újmy. Nenašel odvalu veřejně popřít pohnutky tak bohublé, nežádal o uvedení na pravou míru, jen mlčky skřípěl zuby a napříště před lidmi své verše tajil, tím větší pověst ho však provázela: šušovalo se, že píše, což bohatě stačilo, aby si s ním nikdo nic nezačínal, s pošukem.

Byl ostatně podezříván důvodně. Ke stáru ale psal víc dopisů než básní, s veškerou úctou zdravil a vytrvale upozorňoval nejruznější vědecké kapacity, že tady cosi nesedí, tak malé město a tolik inspirace a tolik temných charakterů, dodával jim spousty důkazů, že zdejší lidé jsou vyšinutí, jenže přesně ten dojem se mu pokaždé podařilo vzbudit. Navrhoval zkoumat zemské zlomy, zda tudy na povrch nevystupují telurické proudy, chtěl měřit i vítr, zda nevyvívá rozum z hlavy, žádal prověřit záření jaspisů, ametystů, achátů a chalcedonů z místních nalezišť, jestli to snad není tím, což však ještě zdaleka není vše, vážený pane, neodpovídali mu, leč nenechal se odradit.

Těch dopisů zanechal štusy. Všechny zůstaly uloženy na místní poště, která je po léta tajně zabavovala, aby se otevřené obálky kdesi nestaly trhlinou uzavřenosti tohoto kraje, společně sdílené, vždyť na to tady spoléhá každý, že kde se nachází, není co hledat, a kdyby ony listy byly doručeny a čteny, co by pak bylo s dnešním ránem - přece i Jaromír na to spoléhá...

A možná hlavně on na to spoléhá, když za ním doznívá ta příšerná rána. Nějaké auto to v zatáčce plnou rychlostí napálilo do dřevěné vývěšní tabule, „prach sáňky – kobyłka v plotě“ a vysypané sklo. Je to jen chvilka, co si u té tabule četl plakát, zveme vás na vystoupení, a

nezapamatoval si datum ani kam. Ohlíží se. Opěry vyvrácené ze země, pusto, proražená prkna, prázdno. Co by tu taky kdo hledal. Radši zastřít zrak a kupředu. Jít, jít, jít, jít, jít.

V takovém dni bych nechtěl ani pojit, nechal se slyšet Sarge, aby o mně šlo po lidech, že už jsem na zívnutí, připomíná si Jaromír Typlt slovné sousedy novopacké, sourodáky své, když mu po boku uhání šedivá zeď z betonových dílců a té zdi odnaproti příkře čelí skalistý břeh, takže silnice není než mezerou v drtivosti: vyzírá to pochmurně, jako by se sem podíval Šlejhar, ten podivín, kterého sousedé tolik nenáviděli. Ten mrzout, co tvořil jenom pekla a stupňoval ukrutenství, že i samo zlo zůstávalo pozadu za zlobným kypěním jeho vět a stran. Ale cesta se už zase zatáčí a tváře brunátné vzteky se ztrácejí na pozadí narezlých polí, přetlučeny onou mazlavou červenicí, jež vždy každého cizince praští do očí. Železo v půdě, vědí zdejší, tu barvu už ovšem nevnímají, protože vůbec nerozeznávají barvy, červenici právě tak málo jako okr fabrik nebo modravost okolních brd, to jim všechno mizí pod fádním a teskným přidechem, v odstínu odtažitým od žití. Marně se malíř Gross, též zdejší, pokoušel ten odstín zakrýt ploškovitými přehršlemi, stejně mu to mezi nimi prostupovalo a bez hnutí tkvělo. Na silnici právě vběhl zrzavý kocour, srst v jednom ohni. Jenže tuhé ráno se tím nezahřeje.

Prochladlý mladý chodec se blíží k místu, kde před léty vůbec naposledy zahlédl básníka. Kolem dokola vzdouvající se obzor, samá vlna, samá hora, a z toho vzdouvání pak vzrůst, vzestup, klášterní kostel Nanebevzetí.

Zdáli viditelná výzva.

A otázka „kdo to sem vsadil?“, kterou Sarge často vznášel, aniž zjišťoval jméno – „kdo to vpustil sem do této půdy?“ a zámlka, pozastavení. I mezi adresáty Sargových dopisů panovaly mnohé dohady o tom, kdo ten radikálně barokní chrám, jakých je v Čechách jen hrstka, vlastně navrhl, to však nebyla ta samá otázka, alespoň ne v celém dosahu, zahrnujícím půl podhůří v poutních procesích táhnoucích se od Trutnova, Jilemnice, Roztok, Chotče, Bělohradu, od Krsmole, Lužan, Kalu a Pecky, Mlázovic, Štikova, od Oubislavic a odjinud z okolí. Neboť ona otázka svou intonací sledovala pnutí krajiny a nemohla vyznít bez studeného větru, profukujícího vrchovinou až pod kůži starého veršotepce, k němuž se chrám natočil ze tří čtvrtin a zrána.

Vyvstává to nad městem skoro přízračně, portál s jedinou věží po boku, pilíře, bář pokrytá měděnkou, skosená střecha, avšak ještě výše za tím vyvstávají hora.

Hřebeny jeden přes druhý jako protínající se oblouky, ze kterých dálka skládá obzor, jako nesčetné obloukové úseče, obemykající údolí. „Tětivy napjaté, jež vůkol zříš, překročit nelze,“ rozhlédl se Sarge v úvodu básně, kterou nazval Segmenty a která přechází, tak jako přecházejí oči, obloukem z vrchu na vrch a z oblouku na oblouk, aby posléze obřadným rytmem vplynula do krytého schodiště a vystoupala po něm až před průčelí chrámu, kde „ve zdi průmět, či snad razidlo“: mohutný segmentový oblouk. Vévodí, vyzdvižený do výše, všemu kolem. A verše jímá vyzývání. Tím se tvar změnil v předobraz, v ústřední symbol, v „tětivu tětiv a div divoucí“, jež opět, s ještě osudovější záповědí „překročit nelze“, neboť se skrze ten segment zaoblují veškeré oblouky až do ztracena. „Jej“ uzavírá se báseň, „překročit nelze, zato ho podstoupit smíš a překročit práh...“

Sarge však, ač to nepřiznal, dobře věděl, že to nebude osvobozující krok, poněvadž prostor chrámové lodi jenom prohlubuje zdejší uzavřenost. Do hloubky nanejvýš ohromující, schopné pojmout desítky duchovních, bezčetné davy lidstva i ostatní pakáž, do hloubky hybné, jež uchvacuje průběhem zdí a klenebních pásů, do hloubky baldachýnu vzdutého větrem, ale zrovna tak do nejhlubšího blouznění. Jestli by v zemských vrstvách mělo být vyšínutí, pak tady, v pronikajících se oválech, kterých je pět jako uzlů na pavlánském opásání, přímo tady na tom půdorysu dochází k posunu, co lidem přesmýkává myšlenky a způsobuje trhliny v představách. A protože vstupují od jihu, jako by směřovali k horám, jenže místo obřích hřebenů stojí na severu stěna a na ní freska v podobě oltáře, iluze,

obrovitá iluze nesoucí odsouzení: předzvěst, jistě, je to tu předzvěst, ale zahlcená vlastním preludem.

Tak se klášterní kostel žebavých pavlánů stal nejpůsobivějším skvostem i svodem, který má Nová Paka na očích. „Kdo to sem vsadil?“ opakoval básník celý život svou otázku, na kterou nešlo odpovědět jménem, a to ani jménem stavebního mistra Blažejovského, jezovity, jemuž Sarge připsal Segmenty, ani žádným jiným; žádným z možných jmen to tajemství neopadávalo, v žádném nemizelo. Nakonec zmizel Sarge sám. Jakmile zjistil, že má za zády to dítě, vyřítit se jako splašený a zůstal po něm pouze otevřený výhled na oblouky.

V černém pangejtu zrzavý oblouk kočičího trupu, co už to je kroků, avšak auto, jež rozdrtilo páteř a hlavu, dosud neprojelo. Jaromír Typlt se tuto chvíli radši ani nepokouší prožít. Myslí na tehdejší básníkův úprk, bylo to právě tady, ovšem „když tě zrána potká stará bába, znamená to nehodu“. Právě tady a teď se šestnáctiletému šourá v ústrety, ruku vztaženou a úzkostlivý výraz ve tváři, malinká, shrbená, v plandavých teplákách, a najisto míří přímo k jeho dlani.

Sevře ji s velikou naléhavostí.

„JE KOCOUREK NAŽIVU?“

„Kerej?“ – váhá. Vane mrazivý vítr. Tělo celé křehne. Jak potom nepomyslet na Kocourka z Brda nad Pakou, překotného psavce, se kterým bylo zima tolika milenkám, přestože tak žhnul a ještě si přitápěl vlastními rukopisy; po kůži jim črtal horečnaté záznamy a v horečkách potom i umřel. Kašlal krev. Půl století už se převalilo přes jeho čtyřiaadvacet let, mohla ho zažít, dívá se šestnáctiletý na stařenu, jako by chtěl přečíst dávný deník, než se svaští a seschne docela,

avšak to auto stále ještě neprojelo.

„Hochu... de to na tebe!“ říká, pouští mu dlaň a šine si to tam, kam jí neukázal. Div nezavrával.

Pryč – hapatýrem, horempádem – pryč! U tkalcovny honem zahýbá za roh, k hlavní silnici, ale těch postav, co tu znenadání není, a všechny z dnešního snu. Vynořilo se to v pouhém útržku, jak se to schrulo tady u toho kanálu, pár chlapů táhne těžký dubový stůl s talířem uprostřed, divná dřina, snící jim chce pomoci, ale tím se plocha nakloní a sklo se sváží na zem, na bílých střepech se černají písmena, chlapi se rozutečou... strašlivé dupání... A nikde ani noha. Jen po protějším chodníku spěchá nějaká žena. Je nejvyšší čas, Jaromír Typlt už také má být jinde, už dávno.

Uvázl však. Stanul.

V tom kalnu, v tom ránu, v chándře, která ho obestřela, neboť tlak se změnil a snící si to odnesou, ve městě šalby, „na Paky“, kde zlomyslný prelud rozvěšuje zrcadla, aby každý viděl, že dál už to nejde, že „na Paky“ je to na věčnost a na nic. Jaromírovi je, jako by se před ním jedno z těch zrcadel vysypalo. Hrne se mu na mysl, co si známí říkají po straně, jak se probrali uprostřed noci a byli na půl cesty ke zříceninám Kumburku, jak se jim vyplnila předpověď, kterou měli za vtip, jak v tichu zazní hlas a kolem nikdo, jak to praští v nábytku a jak teď za úplňku radši přespávají jinde, jak to vypadalo, když se to blížilo; kolikrát už to tady jenom slyšel! Tamta že je vědma, tuhleten pomatenec že se stejká s duchama z jinejch planet, ale cáklá je celá jejich familije, ve vsích se prej duchaří, kdo mi to zase přines, a těch slabomyslných, co tu člověk potká, už její táta byl mešuge a bratranec se zčistajasna voběsil. „Packý blázni, no znáš to!“ Vždycky to je jen mezi řečí, ale zapadá to do sebe, stačilo by ty střepy poslepotat a možná by z toho vposledku byl džbán, do kterého nabereš vodu z bláznivé kašny...

Vždyť i Jaromír zažil chvíle jistých prostoupení, kdy na něj druzí zírali a sám se neznal. Málem by si to uvědomil. Ale přeřvou to klaksony. Ze všech směrů naráz. Co probůh dělá uprostřed křižovatky? Tam nemá co stát, tam se jen zrychluje, v pátek na hora a v neděli

zase na Prahu, vždy důvod přidat plyn. Proč tam trčí? Hrklo to v něm. Uskočil. Jenže po tom troubení nezbyl ani dozvuk. Nikdo neprojíždí.

Na asfalt naléhají mlhy. A ulice, kam se má zahnout, je zkřivená jako v křeči.

Svíravý pocit: také básník Sarge prý bledl, když vstupoval do té soutěsky mezi okny a sešlými omítkami a zvýšenými podlažními a protějšními okny, nebylo vidět dál než od záclony k zácloně a mapy na zdech byly bludné. Kolemjdoucí se zdravili. Sarge tu však s nikým slovo neprohodil, měl oči jen pro zesnulé, v jejichž tvářích se už nezračilo těžké ráno ani žádné obstarávání, nic se jich netýkalo a nikoho nepotkávali; tak, zůstává sám, básník se mezi nimi cítil víc než náležitě. „Není snad krásné nevidět slunce a ploužit se mlhami jako rýč hrobařův v zemi mrtvých?“ napsal kdysi Kocourek. A před ním Opolský: „Jsem rodák mrtvého, však největšího světa...“ Tak i sochař Kafka, který do nahých těl vtiskoval odlesky hasnoucích hvězd a nechával je v náměšičnosti dělat krok do prázdna. Jeho dílem byla Ruina života. A Mumie, scvrklé do svazku kostí. A Somnambula.

A Vizionář. Jako by se tu všichni narodili napůl do zásvětí. Jen těch obcovanců co se v okolí potajmu srocovalo! Dotýkajíce se malíčky společně přitahovali druhý břeh, až se ústa otevřela nebo ruka dala do pohybu, tužka se samovolně jala vykreslovat chlopně a blizny a popínavá vlákna rostlin z jiných planet, lebry z Marsu, zerobry nebo oralkasu z Jupitera..., blížilo se to zkamenělinám a pohlavím, ale pravost mediijního vytržení stvrdili posléze svým podpisem všichni svědci: „Kreslil bratr Tonn půldruhé hodiny. Nad ránem 27. února 1926. Přítomni Kroha, Geizlová, Šádek, Vágenknechtová, Brendlová, Suchardová, Sarge.“ Po básníkově smrti zmizely z jeho pozůstalosti stovky takových kreseb, právě tak jako zápisy ze seancí a kompletní ročníky *Posla záhrobního*, plátku šířeného odsud do světa spiritistou Sezemským. Kdosi toho prý odtáhl dva kufry do bratrské modlitebny a pak vynášel popel.

Sarge ale nebyl duchověrného vyznání, přestože mezi obcovance docházel celý život a v mládí dokonce přijal jednu z hlavních rolí ve hře „Na prahu věčnosti“, jejíž jediné, zato veleúspěšné představení v novopackém ksindlu zahájil svými verši. Co ho na obcování přitahovalo nejvíc, bylo zabarvení hlasu, kterým mrtví promlouvali a podříkávali se, a měnlivé bílé skvrny plynoucí temnotami, když vrcholilo soustředění. Skvrny nápadně podobné strukázím, jež v černé komoře vyvolával fotograf Hák, polévaje papír chemikáliemi; pak nakonec fotil tmu, protnutou jen zlomkem světla, které črtalo obrys schodiště, oblínu boků nebo škvíru pode dveřmi. A Sarge se Hákovi nikdy nesvěřil, že zná chvíle, kdy by takových pár paprsků dokázalo zranit nebo zabít živé a zahnat mrtvé. Proč to také říkat – jisté věci tady tuší každý.

„Starochu, ty, ech... eště mutláš chleba, můj ty smutku! Pakuj se!“

Dementní hromotluk Jegor zastoupil básníkovi cestu, jako by se chystal jednu mu vrazit. Sarge jedním okem polekaně křísil o kosmatý obličej, zatímco druhé se Jegorovi přes rameno upřelo kamsi na náměstí. Mezi lidi. Kteří se zastavovali a civěli na tuhle trhlou dvojici v pobaveném očekávání, co se bude dít, co Sarge na to,

co budou jeho poslední slova: „Kór v takový psírně! Dneska bych ani mrtvolu na svět nevyhnal!“ Což padlo bez výčitky. Onoho rána se už básník nemohl zdráhat.

Jegor, hotový bludný balvan uprostřed úzkostí, tomu tupě přikývl. Chápal jen, že by měl něco dodat, než se odvalí. – „Pakuj se!“ – Zopakoval. Zachroptěl. Pak se jeho kára nacpaná šrotem zvolna rozjela. Jak hlas našeptal, tak šlo i ven, a ve sběrně právě otvírali.

Z celého rozhovoru vyrozuměla většina okounějících jen to, co se pak stalo. Jinak jako by se výroky těch dvou mýjely velkým obloukem. Vědoucí výraz Věnceslava Sargeho, ubírajícího se teď o poznání klidněji vstříc neodvratnému, jevil se ryzím poblouzněním, leč neztrácel proto na povznesenosti. Hryzlo je to. „Už je daremnej!“ oddychli si pak. „Už je na hromadě!“

Do toho ovšem Sargovi zbývá ještě přejít přes náměstí. „Náměstí zřím krabatit se v čtyřhran domů sychravý, / jejichž okna západ slunce letmo jenom pozdraví.“ V tom rytmu, soumravně rozpoložen, tu svého času sunul svůj stín básník Opolský, než se ztratil v podloubí, v příšeří a v klekání, neboť byl truchlenec ve vši trouchnivosti a svými verši světil veteš. Jeho havelok už někde zpuchřel v prachu a podloubím zavoněla plíseň, ale Sarge tušil, že básník může být nezapomenut i takto, ve vlhkých koutech, v mrtvinách. Sám se už zálibně ohlížel po zdech, které opadávaly, aby jej držely v paměti. Protože městu po básnících zůstávají zákoutí, žádné básně.

Tak jako tu po strašných požárech a povodních zůstala zmrzačená řeč staveb, na nichž se patra budou věčně zakoktávat a omítky šíšlat svou ošklivost, poněvadž se budovalo bez ladu, na přeskáčku, vždy tam, kam zrovna ukázala zkáza. A jako tu z historie přetrvávají místa, kde se krčit, ztrácet, kudy obcházet, kde tlumit hlas, vždyť křik davů už tolikrát propadl hrdlem. Po střelbě zbylo ticho, po dupotu dlažba a po převratech poměry na hlavu padlé. Po všem ve městě něco zůstává.

Po samotném tom městě ale zůstává přelud, jímž se zalklo. Přelud převrácený, protivný a zlý, jak ho k tomu předurčuje už jeho jméno, Paka, ve kterém se snoubí výsměch s kletbou. Mrzačí osudy, sytí je špínou, poutá je do podrazů, kráslí je pomluvami, aby úsměvy na pozdrav byly užiravé a jedovaté až po brejtro. Občas prý tenhle přelud chodívá po ulicích vystrojen za blázna. V nesčetných podobách. „Pacej blázen vazy láme.“ Aby se zubatí na onom světě měli čemu chechtat. Pro ně prý vyvádí své kruté vylomeniny, které si vždy někdo z živých šeredně odnese, a pořád mu to je málo, nikdy se neusměje, jen zkriví ret a odkopne, koho zničil. Dokud se mu drak z městské pečeti nezahryzne do lýtka, říká se, dokud kašnu neočistí panna neposkvrněná, do té doby až na věčné časy..., a údajně stává i na slavnostních tribunách, skrývá se za městským představenstvem.

Tribuny koneckonců bývají jeho dílem, právě tak jako celé to náměstí, prchle přejmenovávané podle toho, který zrovna zavládl měsíc, jestli říjen, únor nebo listopad. O slavných májových dnech, není to dlouho, se z kašny valila pěna, jak do ní blázen tajně nalil přípravky na praní. Vlajky zářily čistotou. Nápisy se skvěly. „Vzdělávejme syny na Faustýny!“ horlilo se na paměť stodvacetiletých narozenin P. Fr. Procházky, věhlasného rodáka, národního křesťáka, pavlána, který přijal klášterní jméno Faustin; a přespolní tiše dodávali: „neb blázni otcové už nebudou jiný.“ Sto dvacet let nato řady tváří na tabuli vzorných pracovníků nebudou moci předkům zapřít ani podobu, ani potrhlost. Rudá plastika srpu a kladiva připomíná prolézačku. Také tu stojí morový sloup. Bohorodička na jeho vrcholu musí být L. P. 1898 obrácena zády k farnímu kostelu, aby byla ušetřena pohledu na kacíře Husa, kterému radní na bláznův popud odhalili pomník přímo před vchodem do svatostánku, z kteréž příčiny i velebný pán začal chodit zadem. Topornost Husova pomníku je neskutečná, občas dokonce tak neskutečná, že socha i s podstavcem na pár dní načisto zmizí a každý to lehce přehlédne, jako by šlo jen o mlžný opar, co se rozptýlil. Pak to ale zase je kámen. A znovunabytou tíží vyráží dech. To blázen uštedřuje herdy a kdo má pět pohromadě, na nic nečeká a mizí, vždyť ze zakleté kašny, která mate mysl, tu přece pijí všichni, kopou se do kolen a vazy si přerážejí navzájem...

Tlak se změnil. Věnceslav Sarge stanul nad kašnou, nad čírou prázdnotou jejího dna, a trochu ho zaskočilo, že už pro něj nezbyla ani jediná kapka, ani ten docela poslední lok, v nějž ještě doufal. Ale jaký div, vždyť těch bláznů byly mraka, co odsud upili svůj hlt, a to nejen oněch, co chodili v průvodech a lezli si na záda; několik se jich napilo tak zhluboka, až se jim to protočilo v hlavě a přelud města se jim zjevil v celé své pakosti, zlosti, v zámorném chmuření, co sahá až na onen svět a vrství nejčernější temnoty i přes červenici rozpálenou sluncem. Zkusili si. Přeludem uhranuti museli tvořit, třeštit, vršit, bortit se i klít. A měli jistotu jen v blouznění.

V pekelné pakárně.

Jako peklo zatvrzelí, Pakou posedlí. Po lokty, někdy až po ramena do téhle kašny nořil ruce sochař Zívř, a skoro to vypadalo, že chce z její rzivé vody něco vyrvat, dohmátnout se něčeho, sevřít to a škubnout. Měl dávno omakané všechno, co v kraji leželo a běželo, veškeré tvary od pecek, krystalů a drúz přes trny, šlahouny, větve až po kopyta, drápy, žebra i hřbety; znal pohled na tkáně pod mikroskopem i na krátery v měsíčních končinách, byl sžitý s vlastním tělem. Kdyby tamto v té vodě na sebe vzalo kteroukoli z forem, neuniklo by, nevykroutilo by se. Čím víc ale jeho dílna zarůstala sochami, tím přeludnějším se tady jevil úlovek. Až jednou novopačtí, snad aby zvýšili hmatatelnost, zaplnili svou barokní kašnu hlínou, udělali z ní záhonek a obrubu natřeli na růžovo. Ach Zívře, jaký jsi to byl zeměhryz! Krtka jsi jim měl vytáhnout!

„Ach Zívře...“ vzdychl Sarge, když už kašna byla zase kašnou a do kalného rána zela její vypuštěnost, přetřená po stěnách na bleděmodro. „Tu hósta sochy kšafn, páč auch der nárr zí obchází...“

A vlastní slova mu pojednou zněla jako z doslechu, v řeči dávno zapomenuté, a i jeho vzpomínky jako by mu byly někým převyprávěny, dokonce už ani nedokázal rozeznat, co se opravdu stalo a co se jen říkalo. Básně! Narychlo se pokusil nalézt oporu v některém z těch veršů, jejichž autorem se cítil být. Ale tím ztratil půdu pod nohama úplně. Jen názvy ulic, jen pár zákoutí se mu vybavilo. A v nich přelud, co se tvářil jako město.

Sarge se rozhlédl, všechno šlo šejdrem, hlavně však oči, ty jeho oči rozlité do oblouku šly šejdrem a opadaly tím, co do nich padlo.

Z podloubí se vyloupla postava. Vytáhlý chlap, na kterém to všechno plandalo a jehož krok byl poněkud vratký. V dlani láhev. Mířil sem.

Zatímco se levé oko zaplňovalo stále bližší značkou dvanáctistupňového Novopackého ležáku, pravé sjíždělo po obrubě kašny. Kdosi tu neumělou rukou vytesal do kamene znak města, routovou korunu. Její obroučka probíhala kosmo přes štít a dělila ho vedví, mezi pole bílé a rudé, leč kámen ty barvy nepřiznal, ani lesk koruny, která se sem byla zakutálela až ze saského erbu: zůstal jen oblouk. Tětiva, segment. Trochu jako planeta vcházející do první čtvrti nebo do zorného pole pravého oka: oblouková výseč.

Tu se ožrala, který se zastavil opodál a chvíli jako by se chystal něco zařvat, hluboce zaklonil a mocně si přihnul. Ale hned protáhl ksicht, zakyselil se, vyprskl. Plivným obloukem vylítlo pivo z jeho úst. A naráz, jako na povel, hnuly se všechny oblouky a protočily se o délku jedné výseče. Zasáhlo to až do ztracena.

Trhl sebou obzor, i routová koruna, i tětiva tětiv, div divoucí, segmentový oblouk v průčelí chrámu.

A protočily se i oči Věnceslava Sargeho, zírající přes kočku, protočily se pryč. Když se vše ustavilo v témž rozponu jako předtím, nebylo po básníkovi ani památky.

Zmizel jako slib.

Blázen se prý jen ušklíbl, obrátil do sebe láhev a pak odvrávoral někam ke hřbitovu, právě tam, kam Sargovi už nedovolil dojít. Žádný se za ním neodvážil. Co mohl kdo vědět, jestli se na onom světě dost nachechtali...

A to bylo celé.

Či spíš „polovina opadání a zpola opak,
vždyť na tom nesejde, že padl vlas,
žeš padl za vlast, že vlastní rukou
opadlo žití... Zmizelé se zpátky řítí
tak jako se vrací přetržený sen,
aby ve stejném místě znovu torzem stal se.
A vzrušení tím vzrůstá, čím právě opadlo.“

Téhož rána – aspoň se zdá, že to je totéž ráno, mlha se trhá a chodci jsou z toho rozsáplí, kobrtají, skorem sebou zinknou, když na někoho narazí, a jejich pozdravy jsou samá zámlka

– téhož rána, jen s několikaletým zpožděním, doráží na ta místa Jaromír Typlt. Jako ostatní, i on se tváří nepřítomně, poslepu se žene podél podloubí a netečně míjí morový sloup, Otočné utrpení soch, jak Sarge nazval výbor ze svého díla, ovšem Jaromír nic z toho nečetl, vždyť před ním staříčkový poeta tenkrát prchl, sotva o sebe letmo zavadili pohledem. Ale jeden Sargův výrok se dnes stále vtírá na mysl. Právě dnes. Vypuštěná kašna je toho plná. Ani umřít.

V takovém dni. Právě teď. Jaromír nechce věřit zraku, ale to tělo tam vskutku leží. Bezvládně natažené na dlažbě jako nějaký sajrajt, jako hromada staré příze, tělo v šedém pršiplášti studí v očích,

všem na očích. Jenže kdo by se nad tím pozastavoval, každý míří nejkratší cestou za tím svým, „ženou se kdovíkam a dojdou leda k čertu,“ říkával Zív, „skoro jako ty moje sochy,“ sochy se ale obcházejí, kdežto po mrtvolách se šlape. Několik chlapů obchází kašnu. Jsou to tamti, co ve snu vlekli dubový stůl. Snící ztratil dech. A chlapi dupou, hrnou se přímo přes to tělo a vůbec jim to nepřijde. Koho pošlapávají. Jako by to byl jen přelud, pouhá prázdnota vzdutá pod pršipláštěm. Mladík se odvrací, těžko snést tuhle podívanou.

Navíc spěchá.

A prchá, musí uprchnout, protože má hrůzu z věšeb. Namísto pošlapaného těla u kašny náhle leží bílé střepy a na těch střepích se černají písmena...

„Tomu už to ale dalo pod nohy!“

Vzápětí zprava, z protějšího návrší, přichází další úder. Vzrůst, vzestup, klášterní kostel Nanebevzetí. Zavravorání, chodcem to smýklo. Příliš bezprostřední průhled, skoro jako by byl probourán nárazem chrámového průčelí, jeho drtivou silou, odzadu podporovanou horama.

Kdo to vpustil sem do této půdy?

Ale Jaromír Typlt se neptá. Nechce ho znát.

Kdo založil ten chrám? A kdo ten požár?

Ani dne, ani hodiny, ani sebe nechce znát. Tím spíš, že musí v živé paměti nosit to, co nezažil, a ještě se sám zpovídat ze spoluviny na dávném žhářství: „13. duben L. P. 1858 byl pro obyvatele města zdejšího dnem hrůzy. Odpoledne ke čtvrté hodině vypukl v západním oddíle stavení klášterního způsobem neznámým oheň, jenž v krátkosti strávil kryt celé budovy klášterní i též střechu chrámu Páně. Důkladnému tomuto klenutí chrámovému bylo co děkovati, že oheň nevníkl dovnitř chrámu, kde na obhájení byly postaveny tři stříkačky. Do šesti hodin večer byl celý kryt bývalého kláštera pavlánského v prach a popel obrácen a z rozlitych zvonů nalezeno 382 liber zvonoviny.“ Tolik letopisec. Po těch, co se tenkrát pod oblohou zatmělou kouřem pomátli z hukotu plamenů, nikdo svědectví nežádal. Bylo to ale jejich zděšení, které se vrylo do nočních mūr a výkřiků, do představ utkvělých až po tyto dny, až po dnešní ráno.

Zahlédli ho v ohni, jak se ušklibá. Jenže on se jim k nerozeznání podobal. Tamten blázen. Těm packým bláznům. Jim, kterým nakonec připadla celá budova kláštera, když v ní stát zřídil psychiatrickou léčebnu.

Zahlédli ho, jak šlehá do výšky. Jak dýmá. A sami zahořeli a vyšel z nich kouř. I tohoto rána neklidně těkají po chodbách, stoupají k obloze skrz zamřížovaná okna, štiplavě čpí a zahalují se a požár v klášteře jimi trvá, kdo by tu mohl zapřít spoluvinu, Jaromíra jímá tíseň, copak by šlo zapřít, že se mu o dýmu zdává odedávna dodnes?

Dost! Dost otázek!

Bez zaváhání se pouští horní ulicí.

Čísí auto dost hovadsky zaparkované přímo v zatáčce rozděluje oba směry jako nějaký klín. Kdyby tu chodec býval zamířil dolů, po ulici Faustina Procházky, sestoupil by nakonec když ne ke kořenům, tedy aspoň ke kmeni, proti jehož dvěma stům třiceti miliónům let by stěžl stavěl svých šestnáct. Jiskřivec, zkamenělý strom, který se tam za sklem vystavuje

v celé délce i mohutnosti, podobá se obrovitému žezlu, jaké může třít jen jediný pán, jediný skutečný vládce kraje, sám pravěk. Pro takového mocnáře zůstává přelud, jímž se zalkla Nová Paka, pouhým šaškem, a kašna je mu číší. Poblíž se tísni, kdo může: dům rodiny Suchardů, té, co dávala světu věhlasné sochaře a řezbáře, ateliér Foto—Hák, rodný dům malíře Tulky, dokonce i kino.

Jaromír Typlt se už ale nemůže nikde a s nikým zdržovat, Kumburská ulice, kterou se vydal, je zrovna přehrazena závorami, k zastávce přijíždí ranní vlak a to značí, že času jen drtka.

Avšak rachocení, které se ozývá za zády, poněkud děsí. Nezbyvá tedy než se ohlédnout a vidět, že auto v zatáčce, které sotva před vteřinou tak pyšně zářilo, je teď těžce nabourané, z předního skla že má tříšť, plechy nadranc. A jako by tu takhle stálo už dobu. Dementní Jegor se sklání nad odkrytým kufrem a tahá zevnitř šrot. Kárku bude mít co nevidět narvanou.

Zatím se od zastávky vyhrnul mnohohlavý zástup, nazdar Filipe, zima jako v psírně, no, to zas bylo... pakuj se ...tu znáš né jak se na střeše za pivovarským komínem tetelí tlouští a dole na dvoře vzteklej dav roztlouká sudy, zírám, prej dokud se mu ten drak nezahryzne do lejtka, je to vědma, Černá Mára z Vidochova ta co měla vidění, no bóže, no, byl sem pobejt, chodí jako posranej Sas, randabas, stejka se prej s duchama z Jupitera, kale nepromluví, to je fuk ty pako, brejtro, krňous, brejtro, a porád padej, Bryknar kráva, celá jejich familije je cáklá, ve vsích se prej duchaří, dej mi pokoj pako vylízaný, čau, hrubý ne, bude tuhá zejma, kdo mi to zase přines, dobrý den, celýho mokrýho jak kalenec, debilů co tu člověk dycky potká, taky taky, má to bejt neposkvrněná panna skrz to aby vodčarovala kašnu, včera šel na kalandu, hejbni, páč už její táta byl mešuge, třeštíprd, no vo tom Tulkoj že zmizel někde v Itálii v klášteře tak úplně beze stopy, to je boží, bojský, vod Štikova, leda k čertu, týhle se voběsil bratranec, ha, nad barákem, kam ženeš ty vozgro!

no kam ženeš... „Pakuj se!“

Až teď, na traťovém přejezdu. Závorý jsou ještě spuštěné, Jaromír Typlt rychle přebíhá přes koleje... když naráz zaslechne, naráz zřetelně slyší, co za ním Jegor houkl, a těch předzvěstí už začíná být příliš, naráz už ví, co ho čeká...

takže už to ví... zvednou se závorý a vyrazí auto... vždyť jsem ho tím celou dobu stíhal... ale neotočí se a vůz to neubrzdí a předzvěst jistě je to tu předzvěst ale do sebe obrácená... neotočí se protože bude do mne obrácen sražen... předzvěst jistě... předzvěst přeludu... bude mnou zalknut sražen přejede ho to... nikdy mi nebyl blíž... už mě vidí tou podobou zaskočen kterou teď Já Jsem Jaromír Typlt víc než on... musel projít tím ránem aby na mě došlo... tlak se změnil a bloudí si to odnesou... hlava třeští tělo křehne klášter hoří... závora se zdvíhá auto vyráží chodec neuhýbá... brzdy ječí... pro mě... třeští křehne hoří zdvíhá se vyráží neuhýbá ječí... to Já Jsem

Jaromír Typlt

v takovém dni

ani

trhnutí. Vůz těsně míjí tělo, jež

v poslední chvíli strženo z jeho dráhy. Jaromír vnímá jen oblouk. Kolo. Jen výseč, segment. Blatník. Pneumatika kvílí ve smyku, jak ten blázen řidič ještě brzdí a už dupe na plyn.

Okolní vrchy zachovaly chlad a odstup. Něco se stalo, ale to nic, nic se neděje, to ty zlomy v hloubi, ty kameny, to ten vítr. A změna tlaku je opět jen přechodná. Olověná obloha vši svou tíhou drtí střechu obrovitého gymnázia, které vystává nad svahem, ve třídách se svítí, spolužák je celý bledý a vyděšený.

Sklání se nad Jaromírem a vůbec nevypadá jako někdo, kdo zasahuje na poslední chvíli. Podél očních důlků se mu stáčejí modrošedé vrstevnice, zírá skrze acháty a jeho pohled prozrazuje noční mŕu o klášterních chodbách, kterými se valí dým.

„Tys mi dal! Já se tě skoro bál dotknout. Byls jinde, jako něčím prostoupenej, skoro přelud nebo co...“

„Naopak... Stačil krok a byl bych bejval konečně tady.“
Jen vzrušení ještě neopadlo.

První zmínky 1357
1989–1995